

3. Маннапова К. Роль життєстійкості у подоланні складних життєвих ситуацій. *Теорія і практика сучасної психології*, 2019. Т. 2. С. 75–78.
4. Ребуха Л.З. Саморегуляція стресів у підлітковому віці. Матеріали ХХІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії». *Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький*, 2016. С. 229–232.
5. Титаренко Т. М. Потенціал подолання складних життєвих обставин. *Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей*, Київ. 2006. №13(16).

УДК 377.3.091.212-044.372

Білай Д. В.

*аспірант кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І.А. Зязюна,*

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Жданова-Неділько О. Г.

*доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І.А. Зязюна,*

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Педагогічне середовище закладу професійної (професійно-технічної) освіти передбачає не тільки підготовку молоді до професійної діяльності в технологічному плані, а й сприяє її особистісному становленню, формуванню якостей, необхідних для подальшої успішної життєдіяльності. Це тим більш важливо, що учні професійних освітніх закладів – переважно особи юного віку, вчорашні школярі, які щойно почали отримувати більш широкий досвід суспільної взаємодії і потребують допомоги і підтримки як безпосередньо щодо адаптації в новому для них середовищі, так і в формуванні відповідних компетентностей, що знадобляться їм у подальшому житті.

Тож одним із завдань педагогічного колективу закладу професійної (професійно-технічної) освіти є сприяння тому, щоб соціальна адаптація учня не суперечила ключовим позитивним якостям його особистості, не означала підлаштування під вимоги іншої людини тільки тому, що остання бачиться більш сильною та впевненою в собі. Здатність підходити критично до чужих слів і дій, розуміння наслідків прийнятих рішень, уміння відстоювати власні

принципи – все це є важливими ознаками особистісної зрілості, проте учні демонструють їх далеко не завжди. Наш педагогічний досвід показує, що одна із частих проблем, яка болісно переживається батьками, особливо іногородніх учнів, з початком навчання їхньої дитини і яка згодом може призвести до негативних наслідків для самого учня, є небезпека шкідливого впливу на нього нового товариства – не обов'язково в самому закладі, але дотичного до тих умов, у яких юнак чи дівчина організовує свій побут і дозвілля.

Тому варто з перших днів навчання звертати увагу на особистісну позицію учня в соціальному середовищі, під якою, слідом за О. Власовою, розуміємо систему «вибіркового ставлення людини до оточення, яка пов'язана з оцінкою навколишньої дійсності і визначає індивідуальний характер її діяльності та вчинків» [1, с. 47]. На наш погляд, найголовнішими характеристиками такої позиції є її гуманізм (любов до людей і життя, здатність діяти на користь суспільству, відчуваючи свій обов'язок перед людством, народом, родиною); стійкість (відповідність засвоєним принципам, що лише незначною мірою детермінується обставинами); активність (здатність обстоювати зазначені принципи навіть у несприятливій для цього ситуації, діяти задля їхнього ствердження); конструктивність (уміння у рішеннях і вчинках обирати варіанти, що сприяють власному і чужому життєзбереженню, психоемоційному комфорту, відкривають нові перспективи самореалізації, розвитку стосунків в умовах внутрішнього чи міжособистісного конфлікту тощо).

Водночас дослідники все частіше говорять про те, що явища дестабілізації в країні, які на сьогодні сягнули особливого загострення, провокують у населення, і особливо в дітей та молоді, розгубленість, неготовність брати на себе відповідальність за власну долю, і загалом – розчарування в тих життєвих положеннях і поглядах, які прищеплювалися їм з дитинства. Безумовно, у час війни хиткість особистісної позиції є особливо небезпечною, про що свідчать, зокрема, оприлюднені в засобах масової інформації випадки, коли молодь 15 – 17 років співпрацювала з ворогом, приймаючи його докази щодо, фактично, зради свого народу як справедливі.

Як відзначає Н. Тавровецька, «особливий період у розвитку нашої країни є не єдиним чинником, що може зруйнувати особистісне життя людини, адже, й відвласне особистісних криз, їх проживання ніхто не «застрахований». Отже, проблема полягає в тому, що життєва криза детермінується як обставинами життя, соціальною ситуацією, так і внутрішнім особистісним конфліктом» [2, с. 298], і педагоги це повинні особливо ретельно враховувати це в сучасних умовах.

Освітні програми більшості спеціальностей у закладах професійної (професійно-технічної) освіти не передбачають вивчення дисциплін,

спрямованих на формування саморегуляції, конфліктологічної компетентності учнів тощо. Але сьогодні запит на такі знання, на вміння зберігати цілісність свого «я» і стійкість особистісної позиції є обґрунтовано високим, навіть якщо учень не завжди усвідомлює, що саме з ним відбувається і яка допомога йому потрібна. Притаманна навіть жителям відносно мирних територій тривога, невпевненість у завтрашньому дні, порушення звичного способу життя і, що найгірше, втрата рідних і близьких призводять до станів, коли разом із зовнішніми життєвими орієнтирами руйнуються і внутрішні, що може в подальшому призвести особистість до тяжких наслідків.

Тому у воєнний час комунікація викладачів, класних керівників, майстрів виробничого навчання з учнями професійних (професійно-технічних) закладів не повинна обмежуватися виключно формальними рамками. Їхня взаємодія має розширюватися в часі, переходячи від функціонально-рольового до особистісного змісту, заохочуючи учнів до відвертості, відкритості в розкритті свого психоемоційного стану. Не тільки недостатнім, а й помилковим є обговорення наболілих питань під час занять чи виховних годин без володіння інформацією про те, що відбувається в житті кожного учня, які внутрішні конфлікти визрівають у нього. При цьому педагог має пам'ятати, що його місія – залишатися психологічною опорою для вихованців, не тільки сприяти тому, щоб їхня зрозуміла розгубленість не призводила до критичних станів, а й розкривати для них такі сторони дійсності, що, будучи іноді неочевидними через трагізм ситуації, спроможні однак сприяти тому, щоб їхня особистісна позиція, попри все, зміцнювалася в своєму гуманізмові, стійкості, активності і конструктивності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О.І. Педагогічна психологія: Навч. посіб. К.: Либідь, 2005. 400 с.
2. Тавровецька Н.І. Конструкти життєвої позиції особистості як опірність кризам життя. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v14/i1/30.pdf>